

Ruxandra MOAȘA NAZARE

**„GAZETA TRANSILVANIEI”
ABONAȚII ȘI CITITORII EI ÎN ANII 1921-1922**

Bibliografia acestui subiect – abonații „Gazetei Transilvaniei” – are drept reper și etalon studiul lui George Em. Marica¹. Firește, interesul s-a îndreptat mai ales asupra începuturilor, pentru a defini aria de influență și difuzarea geografică și socială ale ziarului. Fondul de documente deținut de Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov provine de la administrația „Gazetei Transilvaniei” și completează izvoarele și perspectiva cu date după anul 1918. Actele pun în lumină situația ziarului și a abonaților lui în noua conjunctură politică interbelică, în care competiția cu celelalte jurnale oficiale a devenit acerbă. Dincolo de cifre, corespondența dintre abonați și serviciul administrativ, responsabil de controlul registrelor și situația financiară, este departe de a fi aridă. Ea dezvăluie reacția cititorilor, politica culturală, editorială, de difuzare a ziarului, precum și o multitudine de informații sociale, economice, politice ș.a. Nu în ultimul rând, are darul chiar de a contura un portret al cititorilor gazetei în mai multe dimensiuni, pozitive și negative deopotrivă.

Scrisorile abonaților, deși numeroase, în jur de 120 după recensământul și selecția noastră, constituie doar o parte din numărul total al cititorilor abonați la ziar. Totuși, deși nu dispunem chiar de registrele abonaților, avem informații asupra mărimii lor. Astfel, unul dintre abonați indică exact că este nr. 980, iar pe epistola altuia administrația nota cifra 1035 la care era înregistrată persoana respectivă.²

Desigur, numărul abonaților nu reprezintă integral cifra celor care citesc ziarul. Știm câteva date parțiale despre vânzarea ziarului, pe care le vom discuta mai jos. Alături de abonați și cititorii care cumpărau ziarul de la chioșcuri, exista și un alt public, acela al lectorilor care beneficiau gratuit de ziar, mai mulți având un singur abonament. O scrisoare-jalbă a unui abonat, Ioan Jalnicu (?) din Șirling, din 26 februarie 1922, dezvăluia practica reținerii ziarului și a furtului de lectură. Vreme de două săptămâni, abonatul nu primise ziarele, deoarece erau oprite pe parcurs și citite de secretarul și personalul primăriei, precum și de restul sătenilor. De aceea, ruga redacția să trimită gazetele legate, fiindcă expediate în numere aparte până acum erau expuse pericolului semnalat. Dar să lăsăm pe autorul epistolei să vorbească într-un stil cronicăresc, arhaic, fără pauze în scriere ori semne care să marcheze propoziții și fraze separate: „*Vă fac cunoscut prin puțina scrisoare căci eu nu am primit de două săptămâni nici o foaie, știu pria bine căci d[umnea]voastră le trimeteți, dar vă rog dacă sar putea să trimeteți numai de 3 ori pe săptămână. Și să le legați că am aflat unde să opresc, le iau și le cetesc și apoi când îș[i] aduc aminte, mai trimet câte una; ieu mam sfădit cu iel, să știți că să opresc la secretariu din Nușfalău și pela primăria din Șerling și tot satu să folosăsc cu iele; vă rog să faceți bine casă scrieți o scrisoare căci cui îi trebuie să cetească, trebe săș plătiască*”³. Subliniem recomandarea strictă din final privind comportamentul normal de a plăti pentru lectura dorită și nu de a profita de bunul și dreptul altuia. Dincolo de pitorescul relatării și de morală, reținem că ziarul unui abonat ajungea sub ochii mai multor cititori interesați, în felul acesta aria de influență a „Gazetei” fiind mult mai extinsă decât cifrele indicate de registrele de evidență contabilă.

Uneori întâlnim situația inversă, abonați prezenți în registrele administrației „Gazetei”, care primeau ziarul, dar nu recunosc că s-au abonat și chestionau indignați ce persoană a dat numele lor

¹ *Contribuții la problema abonaților periodicelor românești până la primul război mondial*, în volumul „Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea”, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, vol. I, pp. 11-111.

² Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov, Colecții Speciale, fondul Administrația Gazetei Transilvaniei (vom face referire numai la arhiva acestei instituții, de aceea menționăm doar acum deținătorul fondului și renunțăm pe parcurs să mai indicăm depozitarul), ms. nr. 670 și 625.

³ Ms. nr. 637.

administrației sau cine i-a abonat în numele lor. Astfel, la 9 aprilie 1922, Radu Niculai, viceprimar din Ariușd, anunța gazeta, pe care o numește „caseta”, că nu are nevoie de ziar și că nu s-a abonat. Roagă să nu se mai trimită ziarul: „*Am onoarea a vă ruga io Neculai Radu din comuna Ariușd ca să binevoiți să numai trimeteți casete pentru că io nici nu am abonatoa cazetea și nici până azi nuștiu cine mă va abonatoa și pentru asta nu oa recunosc*”⁴.

La început de an, scrisorile sosite pe adresa administrației anunțau de regulă renunțarea la abonament. Totuși, am reținut datele fiindcă astfel aflăm despre abonații din anul 1921, pierduți în cursul celui următor, precum și motivația retragerii. Schimbarea domiciliului impusă de serviciu sau de studii, sărăcia și scumpirea vieții erau principalele cauze. Astfel, Niculae Goiță cerea redacției ziarului să nu mai trimită foaia lui Gheorghe Moiescu în Draos (azi Drăușeni) deoarece de 2 ani și jumătate el era în București la studii. Mama sa se afla tot acolo, la adresa Hotel Splendid, Calea Victoriei. Deși nu avea tată și avere, totuși era un bun platnic și își achita datoriile. Venea vara și stătea la familia lui Goiță (soția acestuia era vară cu Gh. Moiescu) și i se comunicase problema abonamentului. N. Goiță trimisese la redacție două cărți poștale și gazetele înapoi, dar abonamentul a continuat să fie livrat. Povățuia să se trimită contul pe numele mamei lui, la București. În final, sublinia: „*Eu sunt un bet invalid și suntem oameni săraci și cu copii și am vrea să fim (!) și cinstiți. Vă rog să binevoiți a nu o mai trimete foaia de loc aici*”⁵. La 8 martie 1922, din Sf. Gheorghe, prim-notarul Pompei Pop se adresa administrației și redacției cu anunțul că nu mai este notar în Daneș, județul Târnava mare și că a fost transferat ca prim-notar la subprefectura Sf. Gheorghe, județul Treiscaune, unde sunt foi abonate din partea județului. Nu mai are nevoie de gazetă și ruga să nu mai trimită în Daneș ori în Sf. Gheorghe, precum și să fie avizat de suma restantă cu care este dator.⁶ Deplasarea și absența din localitate pe durată mai lungă sau nedefinită atrăgea sistarea provizorie ori definitivă a abonamentului cerută chiar de cititori.⁷

Silit de scumpete, Ilisie Măeruțu din Tohanul Vechi, județul Făgăraș, anunța administrația că nu mai poate plăti abonamentul la ziar, renunța la acesta și cerea socoteala pentru plata restanței. În epistola lui, comenta astfel: „*Am ținut foarte mult ca să am Gazeta Transilvaniei în casa mea, dar cu părere de rău trebuie să vă aduc la cunoștință căci nu mai pot suporta abonamentul, fiind prea scump. Deci vă rog să nu mai trimeteți, rugându-vă să-mi faceți socoteala pe trecut ca să îmi achit restanța. Știu că cauza (!) scumpetei nu provine di[n] cauza D-tră și zic și eu ca un Țăran să dea D-zeu ca fostul guvern numai atunci să mai vie la putere când toți munții se va dărâma căci fostul guvern țința aceia a urmărit ca să ne fie pe noi Țăranii la întunerec și săraci căci ne-au adus într-o stare ca să nu mai putem avea și noi câte-o gazetă în casele noastre din cauza scumpetei*”⁸. Asemenea, George Gheorghiu din Berliște, județul Caraș Severin, înainta 60 lei restanța abonamentului și anunța că renunță la ziar: „*Regret, însă lipsese bănești mă silesc a refuza ce e mai scump sufletului Românesc, adecă scumpul Dvoastră organ de publicitate*”⁹. Îndată după primirea calendarului de perete, văzând scumpirea abonamentului, Petru Păianu junior notifica redacției să nu se mai trimită abonamentul. Dar expedierea nu s-a sistat și era obligat să ceară din nou oprirea

⁴ Ms. nr. 662-663.

⁵ Ms. nr. 603, 9 ianuarie 1922, Draos, p. 3. Pe prima pagină, rezoluția administrației Rez[olvat] No 161 sistat. 1/I 1919-26/I 1922 – Lei 255. Vezi și ms. nr. 602, 12 ianuarie 1922, Beia – Ioan Dobre anunță că a sistat abonamentul din 1921 pentru 1922 și să nu mai trimită gazeta pentru că nu o plătește; ms. nr. 601, 16 ianuarie 1922, Draos – I. Iosif, la fel.

⁶ Ms. nr. 651.

⁷ Ms. nr. 615, 2 martie 1922, Bălăușeri, județul Târnava mică – Pavel Boțiocu răspundea administrației gazetei cu privire la restanța la abonament. Abzicea ziarul cu totul deoarece „sunt în stare de tranzit cu domiciliul în cursul anului”; ms. nr. 688, 19 mai 1922, București – Arsenie Stinghe anunța administrația că era nevoit să plece în străinătate și cerea suspendarea provizorie a gazetei până la revenire. Aștepta reprezentantul ziarului pentru a achita restul de plată până la 25 ale lunii curente; ms. nr. 682, 1 august 1922, Alba Iulia – dr. Alexandru Fodor anunța redacția și administrația gazetei că va absenta timp îndelungat din Alba Iulia. În consecință, cerea sistarea expedierii ziarului și nota de plată.

⁸ Ms. nr. 687, 11 ianuarie 1922.

⁹ Ms. nr. 685, 26 ianuarie 1922.

trimiterii, deși: „*Îmi cade foarte greu din inimă, On[orată] Redacție să mi să opriască un ziar atât de iubit baș înainte de alegeri de deputați. Dar n-am ce face căci eu sunt Econom sărăcuț. 120 și 200 de lei este deosebire!*”¹⁰. Dar chiar și un avocat cu oarecare bunăstare, dr. Gavril Cosma din Beiuș, comunica la 10 mai 1922 administrației ziarului că era prea îngreunat cu abonamentele și „*trebuie, sunt silit să reduc costul acestora*”. Ca atare cerea sistarea abonamentului și dorea să i se scrie suma restantă.¹¹

Alte motive de renunțare la abonament erau comportamentul inadecvat și greșelile serviciului administrativ. Astfel, la 18 ianuarie 1922, comerciantul Gh. Bârsan din Cluj observa, cu privire la anunțul administrației din noiembrie 1921 din care rezulta că este restanțier la plata abonamentului de la 1 ianuarie 1920: „*M-am mirat foarte mult și am regretat că așa rău conduceți Dv. registrele și mai pretindeți dela abonați, cari și-a plătit regulat și înainte abonamentul, a două oară plata*”. A cerut prin două cărți poștale, expediate în 18 și 26 decembrie 1921, suma restantă. Răspunsul a venit tardiv, numai la insistența lui, cu alte 2 cărți poștale, dateate diferit de expeditor, dar ștampilate de poștă la aceeași dată. Trucul l-a deranjat și „*din cauza aceasta m-am văzut silit a nu mai primi și pe mai departe Gazeta Dv.*”. Replica ziarului, din 12 ianuarie 1922, îl înștiința de sistarea expedierii abonamentului. Nervos, demonstrează cu recipisele de poștă că a plătit abonamentele pe anii 1920-1921 și trimite și 2 anexe, blancheta de pe ziarul „Universul” și recipisa la ziarul „Argus”, drept dovezi de bun platnic. Concluzia lui era că „*oricât i-am înjura noi pe cei din vechiul regat și vom da înainte cu certurile și regionalismul care s-a încuibat în cei mai mulți ardeleni, dar cei din vechiul regat sunt în multe privințe cu mult superiori celor regionaliști din Ardeal și numai acelor mari patrioți din vechiul regat ca Tache Ionescu, Ionel Brătianu etc., pe cari îi înjură zilnic gazeta, datorăm astăzi înfăptuirea «României Mari», unirea țărișoarelor românești cu patria mamă s-a făcut prin voința de fier a acelor bărbați, pe cari nici răposatul rege nu a fost în stare să-i aducă pe altă brazdă decât aceia pe cari ei a (!) pornit dela început*”. Nemulțumirea abonatului se extrapola în critica politicii regionaliste apărute de „Gazetă” și în mărturisirea simpatiei față de liberali.¹²

Nu numai erorile administrative, dar și opțiunea redacției pentru o anumită conduită editorială a deranjat și a dus la îndepărtarea cititorilor. Astfel, la 3/16 mai 1922, preotul Nicolae Cărmănuș din Fundata se adresa administrației și cerea să i se comunice costul abonamentului la zi, fiindcă dorea să își achite datoria. Ruga să nu i se mai trimită gazeta, „*căci multele, ba chiar prea multele, atacuri prea violente față de preoțimea ortodoxă produce o indignare și o oroare de a o mai ceti. Eu cred că trebuie să respectăm părerea fiecăruia atât în politică cât și în alte chestiuni și să-l convingem prin argumente – dar nu prin batjocuri și amenințări, nu intrați în bisericile lor ... etc., etc., asta e cauza principală pentru cari ziarele cari au atacat preoțimea ortodoxă dispar unul după altul ...*”¹³.

La polul abonaților care sancționau ziarul se aflau cei care se identificau cu politica lui editorială și chiar propuneau soluții de îmbunătățire a difuzării și de creștere a numărului abonaților. La 27 aprilie 1922, din Petrova, prim-pretorul dr. Vasile Filipciuc scria redacției ziarului, reluând legătura întreruptă în timpul războiului și trimițând opt corespondențe și un articol din Maramureș pentru publicare. Făcea comentarii politice și sugera o metodă de marketing. „*Răspunderea morală și penală o iau pentru scrisul meu animat exclusiv de adevăr, patriotism și românism. Interpretarea faptelor încă va fi conformă principiilor partidului nostru național. Maramureșul azi este mai apăsător ca sub unguri, iar partidul național mai persecutat. Lupta se impune pentru salvarea Maramureșului românesc. [...] Trimițându-se inteligenței numere de probă cred că interesul arătat problemelor maramureșene va fi*

¹⁰ Ms. nr. 587, 30 ianuarie 1922, Secușigiu, județul Timiș, azi în județul Arad. Vezi și ms. nr. 630, 26 iulie 1922, Vulcan – Neculăe I. Râșnovian scria redacției că a expirat abonamentul lui la 1 iulie și cerea să nu i se mai trimită gazeta pentru că nu putea plăti.

¹¹ Ms. nr. 683.

¹² Ms. nr. 596, p. 1, 3.

¹³ Ms. nr. 670.

răsplătit prin abonamente. Eu pentru colaborare cer numai trimiterea gazetei gratuit ...”. Redacția și administrația erau atente la sugestie și puneau rezoluția: „Se va trimite gratuit. Se va scrie să ne dea câteva adrese pentru numeri de probă. Iosif”. Iar răspunsul se întocmea la 13 mai 1922.¹⁴

Distribuția geografică a ziarului pe baza corespondenței restrânse studiate oferă o imagine aproximativă, cu valoare orientativă, asupra difuzării teritoriale a ziarului. În rândul municipiilor și orașelor figurează următoarele localități: Aiud, Alba Iulia (3 abonați), Arad (2 abonați, dintre care o instituție care primea gratuit), Baia Mare, Beiuș, Brașov (4 abonați), București (8 abonați), Cluj (7 abonați), Comarnic, Dej (un distribuitor de ziare care cere 10 exemplare din gazetă), Deva (3 abonați, dintre care unul s-a mutat la Petroșani și altul renunța la abonament în 1922), Galați, Gheorghieni, Iași, Miercurea Ciuc, Oradea (2 abonați), Orșova (2 abonați), Petroșani, Reghin (5 abonați), Reșița, Sf. Gheorghe (2 abonați), Sibiu (2 abonați), Tg. Mureș, Târgu Secuiesc, Târnăveni, Timișoara, Toplița, Zalău. Pe primele locuri se situează București (8), Cluj (6), Reghin (5), urmate de Brașov (4), Alba Iulia (3) și Deva (3), secondate de Arad, Oradea, Orșova, Sf. Gheorghe, Sibiu, fiecare cu câte 2 abonați. Repartizate pe provinciile istorice, situația arată astfel: Transilvania: Aiud, Alba Iulia, Brașov, Cluj, Dej, Deva, Gheorghieni, Miercurea Ciuc, Petroșani, Reghin, Sf. Gheorghe, Sibiu, Târgu Secuiesc, Târnăveni, Toplița (15 municipii și orașe); Banat: Băile Herculane, Orșova, Reșița, Timișoara (4); Crișana: Arad, Beiuș, Oradea, Zalău (4); Muntenia: București, Comarnic (2); Moldova: Galați, Iași (2); Maramureș: Baia Mare (1). În scrisorile analizate se întâlnesc următoarele județe reprezentate atât cu orașele, cât și cu localitățile satești și comunale: Alba (Alba Iulia, Dumbrava, p.u. Disnău, județul Mureș Turda, probabil județul Mureș sau Alba azi, Șugag-Tău), Arad (Radna, Secusigiu), Bihor (Beiuș, Oradea), Bistrița Năsăud (Șirling), Botoșani (Epureni), Brașov (1 oraș și 17 localități comunale și satești împărțite cu fostul județ Făgăraș – Apața, Beia, Bod, Brașov, Cincul Mare, Drăușeni, Feldioara, Fundata, Hârseni, Prejmer, Rotbav, Satulung, Târlungeni, Timișul de Sus, Tohanul Vechi, Vlădeni?, Vulcan, Zărnești), Caraș-Severin (Berliște, Reșița), Cluj (Aiud, Cluj, Dej), Covasna (2 orașe și 6 localități – Ariușd, Belin, Bixad, Boroșneul Mare, Hăghig, Sf. Gheorghe, Târgul Secuiesc, Vâlcele), Făgăraș (Tohanul Vechi, Scoreiu, D. M. Porumbacu de Jos, județul Făgăraș, azi județul Sibiu), Galați (Galați), Harghita (Gheorghieni, Miercurea Ciuc, Toplița), Hunedoara (Deva, Petroșani), Ialomița (Lupșanu), Iași (Bădeni), Maramureș (1 oraș și 3 comune – Baia Mare, Borcut, Petrova, Suci), Mehedinți (Orșova), Mureș (3 orașe și 3 comune – Bălăușeri, jud. Târnava mică, Beica de Jos, Dumbrava, p.u. Disnău, județul Mureș Turda, probabil județul Mureș sau Alba azi, Reghin, Târnăveni, Tg. Mureș), Prahova (Comarnic), Sălaj (1 oraș și 3 comune – Bălan, Cehei, Hida, Zalău), Sibiu (1 oraș și 3 comune – Apold, Giacaș, Sibiu, Scoreiu, D. M. Porumbacu de Jos, județul Făgăraș, azi județul Sibiu), Timiș (Igrăș, Secusigiu, Timișoara). Trebuie să atragem atenția că anumite localități făceau parte din componența altor județe, care, în urma ultimelor reforme administrative, au dispărut sau au intrat în structura altor unități teritoriale. Din acest motiv, apar localități repartizate la mai multe județe. În exterior, „Gazeta” era răspândită la românii din comunitățile transilvănene de tradiție din Europa și SUA: Brno, Viena, North Little Rock-Ark, Martinsville, San Francisco, Indianapolis, Paris, Michigan.

*Abonații din mediul rural sunt numeroși: pe lângă țărani, se întâlnesc proprietari funciari și agronomi. De asemenea, proprietari de gări, funcționari ai căilor ferate, comercianți se abonau la „Gazetă”, deși în corespondența noastră sunt mult mai rari*¹⁵.

¹⁴ Ms. nr. 646.

¹⁵ Ms. nr. 649, 4 martie 1922, Epureni – D. Eremia răspundea „Gazetei” că a trimis cu mandat poștal suma de 120 lei în 6 decembrie 1921 și are chitanța poștei ca dovadă pentru plata abonamentului pe anul 1921. Ruga să se controleze mai bine registrele. Rezoluție: 8/XII Lei 120; ms. nr. 691, 22 martie 1922, Epureni – același cerea să nu se mai trimită gazeta și ruga să i se transmită restanța rămasă de plată; ms. nr. 689, 17 aprilie 1922, Petroșani – agronomul regional Dinu Nicolae se adresa administrației cu reproșul că a primit ziarul pe vechea adresă din Deva și nu la Petroșani, deși a anunțat în scris schimbarea domiciliului. Pentru înlesnire, comunica că numărul 81 l-a primit; ms. nr. 644, 28 mai 1922, Bădeni – George M. Barbu, proprietarul moșiei Bădeni, Gara Hărlău, solicita să fie socotit abonat al ziarului din 1 iunie stil nou și trimitea 40 de lei. Rezoluția cu creion roșu s-a trimis începând din 1/VI 1922; ms. nr. 618, 14 august 1922, Dumbrava, p.u. Disnău, județul Mureș Turda – Comerciantul Irimie Băta se abona pentru jumătate de an; ms. nr. 617, 2 septembrie 1922, Orșova – Ștefan Urdeș, superior tehnic, se abona la gazetă și cerea să se trimită foaia și lui Ioan Nasleu, proprietar gara Orșova.

Personalul didactic, educatorii și învățătorii ocupau unul dintre primele locuri între abonații ziarului. În cazul lor, se remarcă fidelitatea abonării și lecturii ziarului pe durate lungi. În plus, prin intermediul unui organism profesional, Casa Învățătorilor, care se ocupa de întreținerea elevilor din sistemul învățământului pedagogic, viitorii învățători aveau acces gratuit la ziar. În felul acesta se recrutau noi abonați, se formau opinii și se cultiva fidelitatea față de ziar.¹⁶ Această categorie socio-profesională avea de întâmpinat probleme financiare care nu permiteau abonarea la costul integral sau provocau întârzierea achitării. Aici amintim exemplul învățătorului pensionat George Fulea din Rotbav. Acesta menționa redacției că a fost abonatul gazetei în mod permanent din 1886 încoace și că, în ciuda pensiei mici de 310 lei pe an, totuși gazeta nu lipsește din casa lui nici azi. Fiica lui, văduva de război Margareta Zaharia, era angajată provizoriu ca educatoare la grădinița de copii din Apața, „între unguri și români cari nu știu bine românește”. Dorește să aibă abonament la ziar, dar nevoile materiale personale și ale copilului, precum și lipsa unei pensii după soțul ei decedat, învățător de profesie, nu îi permit. Ruga să i se facă reducere la jumătate. Aici avem de a face cu transmiterea prețurii pentru ziar de la o generație la alta. De asemenea, Eugen Veres din Cincul Mare, conducătorul „grădini de copii”, se adresa administrației cu rugămintea de a nu sista trimiterea gazetei fiindcă, imediat ce primește leafa pentru luna martie în luna mai, va achita restanța pe 1921.¹⁷ Emoționantă este scrisoarea învățătoarei Tinca Oltean din Deva, care se adresa redacției cu rugămintea de abonare începând cu 1 iulie. Motivul: „*Nemai aflând la nici o librărie locală ziarul nostru, vechi, bătrân «Gazeta Transilvaniei» nu mai am posibilitatea a-l ceti. Rog deci ca cu începerea 1 Iulie a.c. să-mi primiți abonamentul pentru ce vă rog a mi se și trimită suma de abonament să o pot trimite îndată, – fără întârziere. Dintre plăcutele noastre ziare numai «Gazeta Transilvaniei» și «Patria» se aflau în orașul nostru. Iar ziarul Dtră nu știu din ce motiv nu se mai află la librăriile de aici. Cu atât mai mult dorim să sporească nrul abonenților*”. Alarmată, administrația ancheta și descoperea că: „*Din neglijența poștei a sosit la Asociațiunea din Sibiu. 6/VII 1922*”¹⁸.

Societățile culturale ale studenților cu precădere, dar și ale unor localități rurale, cluburile cetățenești și de lectură, de tradiție și nou-înființate după 1918, figurează între lectorii ziarului.¹⁹ Ele se adresau adesea administrației și redacției „Gazetei” cu rugămintea de reducere a abonamentului sau de

¹⁶ Ms. nr. 555, 1 decembrie 1921, Târlungeni – învățătorul Ștefan Munteanu trimitea costul unui abonament pe trei luni la gazetă pentru perioada 1 decembrie 1921-1 aprilie 1921; ms. nr. 549, 26 decembrie 1921, Cluj – Casa Învățătorilor din Cluj mulțumea directorului pentru sprijinul acordat în trimiterea gratuită a ziarului și ruga să aibă aceeași bunăvoință și pe anul viitor; ms. nr. 611, 23 februarie 1922, Radna, județul Arad – directorul școlar Ștefan R. Muntean anunța administrația că și-a schimbat domiciliul din Săvârșin la Radna (județul Arad). Adăuga lămuritor că Săvârșin sau Soborșin este aceeași localitate. În plus, anexa 3 bande luate de pe gazetele trimise, cu nr. 320, 593 și una fără număr, ca să se caute în registru și să nu i se ceară să plătească trei exemplare de gazetă. „Un exemplar mi-e chiar de ajuns”; ms. nr. 625, 3 august 1922, Bicsadu Oltului (!) – preot și învățător Dumitru Trifan anunța administrația de schimbarea domiciliului și cerea expedierea la noua adresă din Bicsadu Oltului, județul Treiscaune. Totodată ruga a fi avizat în caz de restanță.

¹⁷ Ms. nr. 686, 1 februarie 1922; ms. nr. 666, 7 aprilie 1922.

¹⁸ Ms. nr. 629, 2 iulie 1922.

¹⁹ Ms. nr. 550, 28 decembrie 1921, Deva – Casina Română din Deva anunța administrația că a decis, în ședința din 27 decembrie, să se aboneze la gazetă și pe anul 1922 și trimitea plata pe primul cvartal al anului; ms. nr. 604, 22 ianuarie stil nou 1922, Igrăș, județul Torontal – Societatea de lectură și cântări „Plugarul” se abona pentru o jumătate de an; ms. nr. 585, 15 aprilie 1922 – Asociația studenților români din Franța scria directorului cu rugămintea să se trimită ziarul pe viitor pe noua adresă a sediului asociației: 12 rue d’Ulm, Paris. Rezoluția administrației: „Trecut cerere”; ms. nr. 626, 15 iulie 1922, Toplița română – Cercul cetățenesc (Polgari Kör) ruga redactorul să se trimită abonamentul pe jumătate de an la gazetă, costul momentan după primire, numai ruga să fie avizat; ms. nr. 634, 20 august 1922, Cehul Silvaniei – Casina Națională înștiința administrația ziarului că adunarea generală a renunțat la abonare din lipsă de mijloace materiale suficiente. Se preciza că multe numere se pierdeau prin transport. Ruga să nu se mai trimită ziarul și să anunțe suma restantă de plată.

gratuitate²⁰, justificată prin lipsa mijloacelor materiale și prin scopul cultural, civic, moral al activității lor. Argumentele lor dezvăluie idei și limbaje comune, expresii și formulări aproape identice aparținând unor persoane din centre diferite, ceea ce atestă existența unui curent de opinie în societatea de atunci. Cererile lor erau luate în considerare de conducerea ziarului, care decidea în funcție de politica adoptată și de cerințele proprii de reclamă și difuzare. Spre pildă, societățile studențești România Jună din Viena, Asociația Studenților Români din Brno, care formase un cerc „cu scopuri de înțelegere între concetățenii noștri și de a ne cunoaște reciproc”, și Societatea studenților în litere și filosofie de la Universitatea din Iași, ce înființase o sală de lectură pe lângă seminarul de litere, solicitau ziarul gratuit, „în dorința de a da o orientare sistematică membrilor ei asupra curentelor culturale, politice și sociale de acasă” în primul caz, pentru a ușura „scopul nostru de a apropia de România sufletele noilor noștri concetățeni” în al doilea și pentru „a ține stăruința acestei facultăți la curent cu mișcarea literară și cea a ideilor politice din Țară” în ultimul caz.²¹

Cea mai convingătoare este expunerea Cercului studenților basarabeni de la Universitatea din Cluj care, la 3 martie 1922, se adresa directorului gazetei cu rugămintea să trimită gratuit revista „celora, cari până mai dăunăzi n-au avut posibilitatea de a cunoaște cultura românească, iar mâne vor avea datoria să contribue la cimentarea și răspândirea ei”. Solicitarea se motiva în felul următor: „Studenții basarabeni, conștiințoși de chemarea lor socială și importanța rolului ce vor trebui să-l aibă după părăsirea Universității pe toate terenurile în munca grea pentru ridicarea nivelului cultural și prosperitatea țării, sunt dornici de o pregătire culturală temeinică, care, afară de cercetarea manualelor și revistelor de specialitate (!), mai cere și o cunoaștere profundă a tuturor curentelor culturale, cari se ajită acum în mințile creatoare ale țării. Cunoașterea cât mai bună a tuturor manifestărilor culturale ale vieții poporului nostru constituie o necesitate pentru fiecare intelectual, ce se pregătește să depună o muncă productivă și frumoasă pe altarul de cristalizare al forțelor și energiilor naționale. Din nefericire noi nu dispunem de mijloacele materiale necesare ca să putem procura revistele, cari suntem convinși că reprezintă uriașele frământări pe terenul literar și ar fi trist ca cei mai mulți să plecăm dela Universitate fără orientarea necesară omului intelectual”. Rezoluția nu putea fi decât una singură, dată imediat, la 4 martie 1922, și semnată de Iosif: „Se va trimite”²².

Trecând la asociațiile culturale din mediul rural, întâlnim și aici exemple sugestive. Astfel, la 29 noiembrie 1921, de la Hida, pe valea Almașului, Despărțământul Almaș al ASTREI se adresa administrației „Gazetei”. Vestea că, prin câțiva români – învățători, preoți, funcționari, țărani etc. – „conștii de datoria lor”, au înființat o casă de cetire „ca bază de operațiune la lupta cea mare ce o ducem contra întunericului, neștiinții și contra răutății. În lupta grea ce ducem, pre lângă sufletul și inima ce avem, mai avem lipsă și de arme culturale, avem lipsă de foi bune, de reviste luminate și de cărți folositoare, cu ajutorul cărora și cu mai mare repezială să punem lumina [în] ținutul acesta istoric, care a fost ținut în cel mai mare întuneric de stăpânii noștri de ieri și care e rușinea noastră a tuturor să mai rămână așa”. Roagă să trimită gratuit gazeta, măcar pentru un timp, până când vor

²⁰ Ms. nr. 574, 16 decembrie 1921, Arad – directorul Palatului Cultural Arad cerea redactorului să se șteargă plata abonamentului din anul acesta și să se trimită gratuit ziarul anul viitor. Rezoluția 22/XII/921: „Se aprobă”; ms. nr. 645, 9 februarie 1922, Arad – Palatul Cultural Arad solicita redacției trimiterea mai multor numere lipsă din ziar pe anul 1921 care, din greșeală sau din alt motiv, nu s-au trimis. Scopul era înzestrarea bibliotecii A. D. Xenopol. Rezoluția: 16/II/922: „Se vor trimite. Iosif (cerneală): Escpediat la 9/5/22 (creion)”. Vezi și ms. 655 din 3 aprilie 1922, când solicita alte numere pentru a completa colecția „prețiosului” ziar; ms. nr. 653, 23 aprilie 1922, Baia Mare – Casina Română din Baia Mare și jur se adresa redacției cu rugămintea să se expedieze gazeta începând din 1 mai, cu un preț mai mic. Rezoluții: „Să se trimită cu preț anual de 160 lei. V. Braniște, Trecut 2/5/922”.

²¹ Ms. nr. 543, 20 decembrie 1921, Viena, rezoluția în colț stânga: „Să se trimită gratuit V. B. (cerneală). Rez. 30/XII. Iosif? (creion albastru)”; ms. nr. 542, 28 noiembrie 1921, Brno, adresă semnată de președinte Teodor Onciu, candidat inginer, secretar Nicolae Ursu, student inginer; ms. nr. 588, 2 ianuarie 1922, [Iași].

²² Ms. nr. 610.

câștiga mijloacele materiale de plată. Semnează președintele și secretarul, dar scrisoarea este confirmată și de primar și notar. Rezoluția hotăra: „3 luni gratuit”²³. Pe alt meridian, în comuna Lupșanul, județul Ialomița, la 15 ianuarie 1922, Casa de sfat și cetire „N. Iorga” anunța pe directorul ziarului că a luat ființă această casă, care pune la dispoziția locuitorilor. Și continuau: „În urma stăruințelor sătenilor noștri, cari vor să facă cunoștință, măcar prin scris, cu starea de lucruri din Transilvania, despre care cu toții avem o prea frumoasă părere, vă rugăm, domnule director, dacă credeți de cuviință și mijloacele materiale vă permit, a ne acorda un abonament gratuit al ziarului dumneavoastră, fiindcă deocamdată nu avem mijloacele de plată ale abonamentului. Dacă aceasta nu e cu putință, vă rugăm a ne acorda cel puțin câte ceva din numerile vechi, care se întorc de la vânzători și trec la maculatură”. Semnau: președinte St. Brăcacescu, învățător, secretar R. Georgescu, învățătoare, Nicola I. Gheorghe, plugar, Dumitru N. Ilescu, croitor, Sterea I. Dimcea și Ilie I. Jugăceanu, notar, ultimii patru fiind membri. Rezoluția administrației decida: „Se va trimite gratuit o lună de zile ca propagandă. Iosif”²⁴. Este limpede că redacția și administrația ziarului adoptaseră o politică de susținere și de răspândire a culturii române prin presă.

Desigur, alături de motive culturale, se situau motive politice de propagandă a intereselor partidului al cărui oficios devenise „Gazeta”, ceea ce justifica gesturile de gratuitate. Merită evocat un caz extrem de revelator: provocat de administrație la plata abonamentului restant din 15 februarie 1919, G. Zaharia din Întorsura Buzăului, județul Trei Scaune, răspundea, la 20 noiembrie 1921, că „domnul deputat Voicu Nițescu de bună voie a promis că va trimite gratis pe perioada deputăției la vreo câțiva intelectuali din Buzău, mai vârtos mie ca președinte al circumscripției Buzău, prin urmare nu plătesc”²⁵.

Militarii, jandarmii și polițiștii se disting ca grup socio-profesional în această corespondență. Cert, gazeta a numărat cititori în rândurile lor, lucru probat de faptul că au existat inițiative de a abona ziarul în folosul membrilor unităților de jandarmerie, Liceului militar sau chiar Bibliotecii Soldatului Bolnav din Sanatoriul militar Regele Ferdinand din Băile Herculane²⁶. În același timp, se observă un comportament strict, destul de dur, atunci când se pune problema recuperării restanțelor. De exemplu, la 21 noiembrie 1921, administrației îi parvenea răspunsul din Târgul Secuiesc, județul Trei Scaune, la adresa privind restanța postului de jandarmi din 15 iulie 1919. Șeful Secției de jandarmi, plutonier major Virgil Dobris (?), înapoia corespondența cu anunțul că nu există post de jandarmi în localitate și nici foaia nu s-a primit la secție, încât nu există cine să plătească. Greu de crezut că nu exista post de jandarmi în condițiile existenței unei secții, așa că răspunsul sună sfidător și cinic. La

²³ Ms. nr. 557.

²⁴ Ms. nr. 599.

²⁵ Ms. nr. 560.

²⁶ Ms. nr. 558, 9 noiembrie 1921, directorul Sanatoriului Militar Regele Ferdinand, dr. Georgescu, se adresa administrației ziarului GT cu rugămintea să doneze gazeta Bibliotecii Soldatului Bolnav a sanatoriului din Băile Herculane; ms. nr. 559, 22 noiembrie 1921, Tg. Mureș - Liceul militar Mihai Viteazul răspundea la adresa administrației nr. 4909/921 că renunța la abonament din cauza lipsei fondurilor. Semnează comandantul liceului și casierul, administrator căpitan; ms. nr. 684, 5 ianuarie 1922 un plutonier în numele căpitanului Emil Lemeny, comandant al companiei de jandarmi Brașov, făcea abonament pe 3 luni la gazetă și trimitea printr-un delegat suma de 30 lei; ms. nr. 679, 9 martie 1922 - Regimentul 18 Vânători din Alba Iulia răspundea redacției la adresa din 6 martie că nu se știe cine a făcut abonament în anul 1920 la ziar, din care s-au primit câteva numere răzlețe. Ruga să nu se mai trimită ziarul, considerându-se dezabonați; ms. nr. 667, 4 aprilie 1922, Miercurea Ciuc - șeful Poliției, I. Suci, răspundea administrației ziarului la adresa din 30 martie pentru restanța la abonament a lui Gh. Subu, fostul șef, transferat la Poliția de stat Lugoj și în prezent șeful Poliției Anina, jud. Caraș Severin. Recomandă să caute acolo persoana respectivă și să sisteze trimiterea jurnalului; ms. nr. 628, 24 mai 1922, Sibiu - Corpul VII Armată, Serviciul de Stat Major, Biroul II de Informație ruga pentru abonarea de la 1 iunie 1922; ms. nr. 627, 14 iunie 1922, Beica de Jos, jud. Mureș - șeful postului de jandarmi, Bucurescu Nicolae, ruga redactorul să i se facă abonamentul pe un an întreg; ms. nr. 631, 12 iulie 1922, Alba Iulia - șeful Siguranței, Cornel Sava, cerea încetarea trimiterii ziarului cu ziua de 15 iulie și comunicarea sumei restante la abonament; ms. nr. 635, 1922, Boroșneul Mare, județul Treiscaune - adresa administrației către George Sârbu, jandarm plutonier, șeful secției, în legătură cu restanța la abonament din 1 iulie 1920 și răspunsul acestuia că nu s-a mai abonat, să nu mai trimită ziarul și să îl avizeze de suma restantă, mai ales că nu mai locuiește în localitatea respectivă.

fel, la 2 ianuarie 1922, Regimentul 8 Jandarmi Brașov transmitea ordinul superiorului ca răspuns la cererea administrației gazetei de a se plăti abonamentul restant din 1 ianuarie 1921 pentru Compania de jandarmi Trei Scaune. Jandarmii primeau ziarul zilnic, fără să știe cine a făcut abonamentul. Rezoluția comandantului suna sec: „*Să plătească cine a abonat*”. Șeful companiei cerea redacției să comunice numele celui care a abonat regimentul la ziar.²⁷

Alături de cadrele aparținând armatei și forțelor de ordine internă, angajații altor instituții și direcții guvernamentale se numărau printre abonații gazetei. Evident, aceștia se recrutau cu precădere din zonele tradiționale ale ziarului, Transilvania și Crișana. Este vorba de Ministerul Agriculturii, Direcția Generală Cluj, care purta corespondență cu administrația pe eterna temă a abonamentului și restanței, și de funcționari în domeniul finanțelor din Arad și Gheorghieni.²⁸ Se pare că și în trecut era dificilă recuperarea plăților de la stat, cum rezultă din răspunsul Direcțiunii generale din Cluj a Ministerului Finanțelor că nu poate face nimic în privința cererii de achitare a abonamentului pentru două exemplare trimise din gazetă, fiindcă nu pot ordona nimic, ziarele nefiind comandate de ei.²⁹ Vă sună familiar, nu?! Termeni și comportamente contabile neschimbate până azi! Funcționarii din administrația locală și județeană făceau parte dintre abonații și cititorii gazetei.³⁰ La rândul lor, se confruntau cu probleme rezultate din lipsa banilor necesari abonamentului³¹ și din greutatea în primirea regulată a poștei³². În plus, se pare că a existat o anumită politică a redacției de difuzare a ziarului prioritar în mediul rural cu scopul de a recruta viitori abonați și de a-și extinde influența. Aici însă a avut de întâmpinat problema analfabetismului care făcea inutilă răspândirea gazetei chiar între fruntașii satului. Exemplar este cazul primarului din satul Șugatău, despre care secretarul Ioan Pop înștiința administrația la 5 aprilie 1922 că este analfabet și „*astfel nu are lipsă de gazetă*”. Ziarele trimise s-au împărțit între cititori, dar nici între ei nu se află abonați.³³

Românii din străinătate, mai cu seamă transilvănenii stabiliți în SUA, dar și funcționari diplomatici români în statele europene abonau gazeta care se pare că avea un public tradițional și fidel în această categorie.³⁴ La 24 martie 1922, din Martinsville, statul Indianapolis, Vasile Gal asigură gazeta că restanța lui la abonament se va rezolva prin cumnatul său, Vasile Voina. Personal, credea că a rămas restant deoarece ziarul s-a scumpit, dar va achita totul neapărat, „*deoarece suntem din părtașii Partidului Național din Ardeal*”. Un comentariu politic extrem de critic avea și reprezentantul lui Andrei Mureșianu, stabilit la San Francisco, care, după rezolvarea chestiunii

²⁷ Ms. nr. 579. Rezoluția: „Sistat VB (?) Nr. 502 (creion albastru)”; ms. nr. 609. Vezi și ms. nr. 677, 18 martie 1922, Sf. Gheorghe – șeful Poliției de stat din localitate comunica administrației ziarului că nu dispune de fonduri pentru abonament și să se adreseze persoanei care a abonat ziarul.

²⁸ Ms. nr. 562, 600, 650, 696. Vezi și ms. nr. 668, 3 aprilie 1922, Gheorghieni – comisarul de finanțe Nicolae Strava cerea administrației să i se comunice suma restantă pentru abonament.

²⁹ Ms. nr. 647, 22 aprilie 1922, Cluj.

³⁰ Ms. nr. 586, 19 ianuarie 1922, Dăcișanmărtin – un funcționar de la prefectură, Vasile Stoica, scria redacției „Gazetei Transilvaniei” cu rugămintea să fie inclus în lista abonaților și să i se trimită ziarul începând de la data primirii epistolei.

³¹ Ms. nr. 564, 11 decembrie 1921, Zalău – subprefectul județului Sălaj aviza administrația gazetei și cerea sistarea expedierii gazetei, deoarece nu aveau bani.

³² Ms. nr. 545, 28 decembrie 1921, Vâlcele – primarul localității, Ion Mămăligoiu, anunța redacția că nu se va mai abona la gazetă, deoarece primește doar două gazete săptămânal din cauza poștei. Banii urmează să îi trimită ulterior sau să îi aducă personal.

³³ Ms. nr. 665.

³⁴ Ms. nr. 578, 12 decembrie 1921, Trapold – Fevronea Techeră anunța redactorul că nu dorește să se aboneze în continuare la gazetă. În privința abonamentului, acesta a fost făcut de fiul ei, Zaharia Techeră, aflat în America. El i-a scris că a trimis 200 lei la redacție. Comunica adresa fiului din America pentru rezolvarea chestiunii direct; ms. nr. 616, 3 martie 1922, București – Ioan I. V. Socec, consul general al Suediei, abona gazeta până la 1 aprilie 1922; ms. nr. 589, 31 martie 1922, Indianapolis – viceconsulul României, A. J. Lupea, se adresa administratorului ziarului cu rugămintea de a fi abonat un an, contra sumei de 400 lei. Comunica adresa și cerea expedierea calendarului editat de gazetă și alte publicații utile în contul diferenței de 160 de lei, cât rămăneau după scăderea plății abonamentului (240 lei); ms. nr. 669, 31 martie 1922, North Little Rock-Ark – Laurente Onescu se interesa de costul abonamentului și de câte ori ieșea ziarul pe săptămână; ms. 590, 4 iulie 1922, Michigan (S.U.A.) – Ioan Faina se adresa administrației cu cererea de a i se face accontul privind plata abonamentului și cu anunțul noii adrese la care dorește să i se expedieze ziarul.

bănești a abonamentului printr-un cec, reclama greutățile de comunicare și de expediție prin poștă: „Rog răspundeți de primirea acestui check ca să știu dacă a ajuns la destinație, căci constatăm că în România Mare, mai cu seamă sub Guvernul Șobolanilor, e mai rău ca în Rusia. Sărman Popor de Țărani pe ce mâni de călăi a ajuns, în veacul al 20-lea!”³⁵. Aceleași probleme de comunicare, pe plan intern de data aceasta, reclama și Mesaroș Măcelariu, șef secție financiar, care cerea să se schimbe adresa de expediere a gazetei pe motivul: „La B[uda]pesta mai regulat primiam Gazeta. A venit la direcțiunea financiară de aici unul de la București și toate biletele de pre uși cu inscripțiunile vechi de consilier, secretar etc. le-a rupt și băgat în foc. Nu cumva și Gazeta să ajungă la soarta aceasta ...”³⁶. Astfel, corespondența abonați – administrație se făcea ecoul nemulțumirii vechii administrații față de intervențiile și centralismul Bucureștilor.

Firmele, băncile și întreprinderile figurează printre abonații gazetei, pe perioade mai lungi sau mai scurte.³⁷ *Profesiile liberale* sunt reprezentate de avocați, notari, medici și farmaciști abonați la gazetă.³⁸

Distribuirea „Gazetei” se făcea prin intermediul birourilor de presă și ziare, agenții de publicitate și librării răspândite în țară, cu care existau contracte de difuzare. În Brașov, ziarul dispunea chiar de un chioșc propriu, situat pe strada Lungă și aprobat prin decizia Consiliului orașenesc în anul 1920. La 10 martie 1921, același organism se sesiza și soma direcțiunea „Gazetei” să înceteze să vândă alte lucruri în chioșc, excepție ziare și cărți.³⁹ În afara orașului, apela la intermediari. Astfel, la 21 iunie 1922, Biroul de ziare și papetărie Cele Trei Crișuri din Oradea ruga administrația să comunice condițiile în care era încredințată desfacerea gazetei, iar, în august același an, Agenția de publicitate „Informatorul” din Timișoara cerea trimiterea zilnică a unui exemplar din ziar.⁴⁰ Unele birouri erau eficiente și înregistrau vânzări crescute, cum rezultă din mărturia lui Darie Micle, vânzător de gazete și jurnale românești din Dej, care cerea administrației ziarului brașovean

³⁵ Ms. nr. 671; ms. nr. 641.

³⁶ Ms. nr. 675, 27 martie 1922, Arad.

³⁷ Ms. nr. 612, 22 februarie 1922, Bod – Societatea Ungară pe acțiuni a Industriei de Zahăr, Filiala Bod plătea 200 lei pentru abonamentul la gazetă pe anul 1922; ms. nr. 692, 10 martie 1922, Comarnic – firma Heinrich Kunz anunța administrația că s-a abonat pentru o lună, în aprilie 1921; ms. nr. 573, 4 decembrie 1921, Timișul de Sus – H. Manole, în numele firmei Săcelele, Societate anonimă pentru exploatare de păduri și comerțul de lemne Satulung (jud. Brașov) se abona la gazetă; ms. nr. 548, 23 decembrie 1921, Reșița – Uzinele de fier și domeniile din Reșița abonau două exemplare din gazetă pe anul 1922, unul pentru uzina reșițeană, al doilea pentru serviciul administrativ cu sediul în Timișoara; ms. nr. 569, 24 decembrie 1921, Galați, Comptoar Româno-Orient de agentură și comission, proprietar I. Schmilovici, ruga să fie expediată gazeta din 1 ianuarie 1922 și să i se comunice costul abonamentului; ms. nr. 597, 2 ianuarie 1922, București, abonamentul Băncii Marmorosch, Blank et Comp.; ms. nr. 608, 2 ianuarie 1922, Cluj – S. A. Întreprinderile forestiere române din Cluj abona gazeta pentru 3 luni, de la 1 ianuarie la 1 aprilie; ms. nr. 660, 7 martie 1922, Zărnești – Fabrica de celuloză brașoveană, Societate anonimă răspundea că a plătit abonamentul de la 1 august 1919 până la 1 august 1922 și nu se știe restanță din 15 septembrie 1921; ms. nr. 593, 6 februarie 1922, Brașov – Banca generală ungară de credit, filiala Brașov (Magyar Általános Hitelbank brassói fiókja, Filiale der Ungarischen Allgemeinen Creditbank in Brassó) cerea redacției „Gazetei Transilvaniei” să nu mai trimită ziarul prin poștă, ci să fie adus direct la bancă; ms. nr. 594, 7 februarie 1922, București – Jean Gârnețiu, directorul fabricii Tudor, Societate anonimă română pentru fabricarea acumulatorilor electrici, cerea expedierea a 3 numere din „prețiosul dv. ziar”, atașând și mărcile poștale necesare expediției. De asemenea, reclama neregularități în primirea abonamentului; ms. nr. 695, 3 aprilie 1922, Oradea – Banca Centrală pentru industrie și comerț ruga administrația să trimită ziarul care urma să fie plătit prin centrala de la Cluj, deoarece gazeta nu există în Oradea și nu știu cât costă abonamentul.

³⁸ Ms. nr. 565, 3 decembrie 1921, Cluj – avocat dr. Aurel Isac cerea redacției să îi transmită suma restantă la abonament; ms. nr. 561, 5 decembrie 1921, Deva – avocat dr. Eugen Tătar ruga să i se comunice costul abonamentului restant și sistarea trimiterii mai departe a abonamentului, din cauza absenței îndelungate; ms. nr. 693, 18 martie 1922, Reghin – Gh. Maior, șef contabil, comunica că a depus la banca Mureșiana din localitate suma de 250 lei pentru abonamentul pe un sfert de an pentru „protopopol Arion M. Popa, avocatul dr. Eugen Truția, medic dr. Eugen Nicoară, farmacistul Victor Mera și subsemnatul, șef contabil Gh. Maior”, toți din Reghin; ms. nr. 661, 12 aprilie 1922, Feldioara – notarul Moise Wiesch confirma primirea scrisorii administrației din 1 aprilie și cerea să i se comunice suma restantă pentru abonamentul la gazetă până în 30 iunie 1922; ms. nr. 639, 9 septembrie 1922, Aiud – avocat dr. Emil Pop ruga administrația să comunice de urgență cu ce sumă este restant la abonamentul gazetei până la 31 decembrie 1922, ca să achite.

³⁹ Ms. nr. 568.

⁴⁰ Ms. nr. 643, rezoluție: „Scris la 27/6/922”; ms. nr. 620, anterior 29 august 1922, rezoluția administrației: „Trimis 29/8/22”.

trimiterea zilnică a 10 numere de gazetă, „*fiind zilnic întrebată de cetitori români din Dej și jur*”⁴¹. Altele, din contră, se confruntau cu lipsa de cerere și nevandabilitatea ziarului, fiind nevoite ca urmare să ceară suspendarea expedierii și deci întreruperarea legăturii de afaceri. Așa proceda, la 30 ianuarie 1922, Depozitul de ziare și librărie Costache Irimie din Medgidia, care cerea administrației să înceteze trimiterea ziarului deoarece nu se consumă în ciuda concursului dat și ruga să i se expedieze conturile, iar la 15 aprilie 1922, Librăria, tipografia, legătoria de cărți și depozitul de ziare F. Ruckenstein anunța administrației să nu mai trimită gazetele fiindcă nu există cititori. Preciza cu regret că au existat doar doi amatori și au fost mutați în altă parte, deci nu mai are niciun doritor. Va trimite ziarele înapoi cu poșta.⁴²

Uneori, dispunem de conturi pe luni ale desfacerii „Gazetei”, așa cum este cel din Arad, din aprilie - mai 1922:

1922, iunie 15, Arad – Contul lunii Gazeta Transilvaniei mai - aprilie 1922					
Aprilie	primite	retur	vândute	prețul unitar	valoare brută
	220	164	56	1	56
Mai	220	200	20	1	20
					76
				25% rabat	19
					57
				kg. maculatură	30
				Total Lei	87 ⁴³

O altă cale de difuzare a presei și a gazetei era schimbul de publicații. Metoda se practica în epocă, în cazul cotidianelor și chiar publicațiilor periodice editate de diferite organizații și institute. Asemenea solicitări seseau pe adresa administrației „Gazetei”. De pildă, Ministerul Agriculturii, Direcțiunea Generală a Agriculturii, Serviciul Publicațiilor și statistice agricole cereau expedierea gazetei în schimbul Buletinului Agriculturii No. 7-9/1921. „Curierul Israelit”, organul Uniunii evreilor pământeni, ruga redacția „Gazetei” să accepte schimbul de ziare.⁴⁴ Cel mai sugestiv exemplu din punctul de vedere al argumentării este cel al Comitetului regional Cernăuți al Federațiunii Societăților de Sport din România, care cerea „Gazeta” în schimbul revistei bilunare intitulată „Sport” pentru cabinetul de lectură al societății. Justificarea suna astfel: „*Pe de o parte contribuie aceasta la răspândirea scrisului românesc aci în Cernăuți. Pe de alta parte sprijiniți o societate românească care muncește din greu, pentru a unifica sportul, ceea ce ne va apropia mai mult de vechiul regat*”⁴⁵. În sfârșit, gazeta era cerută de instituții conform legislației, în vederea arhivării și supravegherii legale a presei. Astfel, la 10 februarie 1922, Oficiul telegrafic-poștal din Brașov transmitea redacției ziarului ordinul superior potrivit căruia trebuia să trimită Biroului presei din Direcțiunea Generală a Poștelor București câte un exemplar din fiecare ziar. Iar, la 22 aprilie 1922, Ministerul Afacerilor Străine comunica directorului gazetei că s-a înființat o direcțiune a presei pe lângă minister și ruga să trimită ziarul „*conform vechilor dispozițiuni a legii de presă din Transilvania, azi încă în vigoare*”⁴⁶.

⁴¹ Ms. nr. 633, 27 aprilie 1922.

⁴² Ms. nr. 591, 690.

⁴³ Ms. nr. 632.

⁴⁴ Ms. nr. 607, 13 februarie 1922, [București]; Vezi și ms. nr. 664, 10 aprilie 1922 – Direcțiunea generală a Agriculturii, Serviciul de studii, anchete agricole, publicațiuni și statistică agricolă comunica directorului că ziarul a sosit în două exemplare. Cere pe viitor să se trimită un singur exemplar, în schimbul Buletinului Agriculturii; ms. nr. 681, 23 martie 1922, București, rezoluția 14/IV/922: „Se va face schimbul. Iosif”. Pentru cotidiene, vezi ms. nr. 640, 13 februarie 1922, Cluj – redacția ziarului „România” anunța că va expedia zilnic un număr din ziar și cere în schimb gazeta.

⁴⁵ Ms. nr. 613, rezoluția administrației: „Se va trimite schimb. 6/III 922”.

⁴⁶ Ms. nr. 595; ms. nr. 652, rezoluția: „S-a expedit cu începere del a 26/4/22 Iosif”.

Motivația abonării și lecturii gazetei este dezvăluită de corespondenți. Aceștia căutau să afle din ziar știri politice curente, care îi interesau cu precădere în acel an marcat de alegeri. Actualitatea politică atrăgea publicul, așa cum rezultă din scrisorile lui Gheorghe I. Hampu din comuna Scoreiu, D. M. Porumbacu de Jos, județul Făgăraș, care se scuza că „nu am atâta învățătură ca să pot scrie o epistolă. Eu sunt un simplu plugar crescut în America, sunt un pretin bun al Părintelui Podea”. În 3 martie 1922 se decidea să se aboneze și cerea să i se trimită un număr de probă, precum și prețurile la abonament. La 29 martie 1922, mulțumea redactorului pentru răspuns: „Și sunt foarte mulțumit că am primit taman acum cu alegerile de am putut să le mai spun ceva la oamenii noștri”. Anunța că nu exista oficiu poștal în comună și nu găsește mandate poștale. Ruga să trimită redacția un mandat poștal, pe care îl va plăti. Comenta că nu știe cauza lipsei de mandate poștale sau poate există și nu îi dau fiindcă este membru al Partidului Național.⁴⁷ Astfel, difuzarea ziarului avea o miză politică și constituia teren de confruntare între concurenții politici. Competiția politică acerbă explica recurgerea la cele mai diverse tertipuri pentru a întrerupe comunicarea dintre Partidul Național Român și electoratul propriu prin intermediul ziarului. Aceasta includea și blocarea poștei.

Tot redacției gazetei se adresa, la 4 martie 1922, George Mereț din Prejmer în privința avizului restanței la abonament a sergentului Nicu Mereț. Momentan, acesta se afla în Cluj pentru o afacere familială, iar la întoarcere urma să achite restanța. Ruga să se schimbe adresa de expediat gazeta pe numele lui. Personal, era foarte interesat de informațiile despre alegeri: „Vă rog a mă informa dacă Dl. Victor Branisce este candidat de senator pe toate comunele din jud. Brașov? Fiindcă noi aici în comuna Prejmer avem de candidat pe Dl. Polonyi și am voi să știm se ține și comuna Prejmer de cercul electoral în care candidează Dl. Branisce ca fiind și noi aderenți înfocați ai «Partidului Național» să votăm cu ai noștrii”. De asemenea, atent la context și circumstanțe, transmitea o informație redacției, cerând publicarea ei: „Azi au trecut prin comuna noastră în drum spre Buzău un pluton de armată activă sub conducerea unui sublocotenent. Eu întrebând un soldat de ce ofilinemerger, mia spus că să facă ordine să nu se facă scandal cu alegerile (dar eu cred contrariul). Vă rog publicați în gazetă aceasta”⁴⁸.

Cele mai interesante avataturi le-a avut Căminul Cultural din Hârseni, județul Făgăraș. La 17 martie 1922, preotul Ioan Rinea, care semna în calitate de președinte, anunța înființarea căminului administrației ziarului. Preciza că s-au abonat până la data respectivă la foile săptămânale „Foaia Poporului”, „Unirea Poporului” și „Foaia Interesantă”. În continuare, menționa: „Am dori mult și un ziar de toate zilele de al partidului național, dar nu-l putem abona din cauza că e scump de tot pe lângă modestele mijloace materiale de care dispune Căminul nostru. Foi liberale ne vin destule gratuit, dar alipirea sinceră și caldă a poporului față de Partidul Național al nostru și disprețul cel avem față de liberali nu ne lasă să le cetim”. Ca urmare, ruga să se facă reducere la abonament la jumătate. Dacă nu se aproba, cerea să fie avizați. La 19 martie administrația era de acord cu reducerea la 120 lei anual și anunța decizia. Surprinzător, din Hârseni sosea răspunsul cu o carte poștală retur: „Nu s-a abonat gazeta!” Îngrijorată, administrația ziarului pornea o anchetă apelând la ajutorul oficiilor poștale, deoarece credea că refuzul nu putea veni din partea căminului, ci altceva se interpunea în comunicare. Situația era inacceptabilă „pentru că noi avem pierderi dacă ni se întâmplă lucruri din acestea mereu”. Oficiul poștal Brașov transmitea cererea celui din Făgăraș care, la rândul lui, dispunea Agenției poștale din Hârseni să se facă cercetările la fața locului. În urma căutărilor, președintele căminului, o persoană diferită de cea care își arogase inițial calitatea de conducător, cerea copia originalului prin care se făcuse abonamentul și, în final, lămurirea situația. Învățătorul anunța că abonarea ziarului s-a făcut de către preot pe numele căminului fără știrea lui.

⁴⁷ Ms. nr. 672 și 694.

⁴⁸ Ms. nr. 614, pp. 2-3.

Din păcate, căminul nu dispune de mijloacele materiale pentru a achita costul abonamentului unui ziar cotidian. Preotul are dreptul să se aboneze pe numele său și pe spezele proprii, iar după sosirea lui în comună, cu mulțumită față de preot, căminul va primi ziarul, unde îl pot citi toți membrii. Ca urmare, cerea să se expedieze ziarul pe numele abonatului, pentru a evita neplăceri viitoare din cauza achitării costului abonamentului.⁴⁹

Citirea ziarului prilejuiește nu numai informarea asupra politicii zilei, ci stimulează aducerea la cunoștința publicului a noi știri, precum și relatarea gesturilor de solidaritate și atitudinii vechilor aderenți. Asemenea întâmplări mărturisesc învățătorul Ioan Manu din Borcut, la 20 martie 1922: „*Cetind cu mare plăcere foaia Dv. cu numele Gazeta Transilvaniei văzând în nr. 10 martie câte nedreptăți s-au făcut partidului Național în alegeri vă aduc la cunoștință că la noi în circumscripția Lăpușului Unguresc au succes partidului Național. Domnul deputat dr. Mihai Popoviciu au (!) avut o primire foarte frumoasă în toate comunele. Chiar la noi în comuna Borcut, cea mai apropiată de Lăpușu Unguresc, sau (!) prezentat în ziua de 20 febr la oarele 3 și eu lam (!) primit în sala de învățământ la școală, primind vestea că vine căci am fost încunoștințat. Am eliberat băeți (!) și am zis că să spună părinților să vină să asculte programa Dlui Dr. Mihai Popovici de care am fost foarte mulțămît căci sau (!) adunat în număr frumos. În 22 sau (!) prezentat și candidatul liberal Hetco însoțit de primpretorul din Lăpuș la care abia sau (!) adunat vreo câțiva inși. Au început primpretorul a mă executa că ce au spus Dl. Popovici, că I-am răspuns că nu știu, ne-au lăsat Dl. Popoviciu nește manifeste și eu leam (!) lipit la păreți (!) școalei și au zis că ce sunt acele, eu am răspuns că voința poporului e așa, vă rog să publicați în foia Dvoastră ceie ce urmează ... oricum mau (!) amenințat, eu nu mam (!) supus, răspunzând Școala noastră e confesională, nu ne poruncește guvernul pe ia*”⁵⁰.

Portretul cititorului abonat al „Gazetei” se conturează din această corespondență prin juxtapunerea comportamentelor de sens opus. Avem abonați buni și răi platnici, la zi cu abonamentul sau restanțieri. Spre cinstea abonaților din trecut, numărul celor din urmă era mai redus în raport cu cei cinstiți. Se observă adesea că scrisorile soseau la administrație când cititorii verificau atent dacă a expirat sau nu abonamentul și cereau de regulă să le fie făcută cunoscută suma necesară de achitat. Abonații obișnuiau să anunțe orice modificare ce privea abonamentul, renunțarea la sau reînnoirea lui, plata, schimbarea de domiciliu, transmiteau noua adresă, comunicau orice defecțiune intervenită, restituiau exemplare în plus, înapoiau ziarul livrat peste termenul expirat al abonamentului, semnalau insistent că nu vor sau nu pot să continue abonarea și solicitau repetat să înceteze expedierea pentru a evita paguba redacției, pe de o parte, și incapacitatea de solvabilitate și, implicit, de comportament necinstit, pe de altă parte.⁵¹ Gesturile de corectitudine impresionează și credem că pot sluji oricând drept model abonaților de azi și, de ce nu, fiecăruia din nou în purtarea de fiecare zi din viața noastră.

⁴⁹ Ms. nr. 658, 656, 584, 648.

⁵⁰ Ms. nr. 678.

⁵¹ Ms. nr. 582, 25 decembrie 1921, Suciuc – Ioan Al. Sulică anunța administrația că a primit adresa prin care i se cerea plata restanței. Mirat de eroare, comunica plata abonamentului până la 18 februarie 1922 și dădea date și numărul chitanțelor. În plus, administrația, la reînnoirea abonamentului, nu a ținut seamă că se continuă vechiul abonament și a trimis două exemplare. Cere suspendarea unuia și trimiterea doar a unui singur exemplar. Rezoluția: „Corectat după scrisoare. VB 27/XII/921”; ms. 606, 22 februarie 1922 – Octavian Fulea scria lui Brotea cu rugămintea de a nu i se mai expedia gazeta pe adresa din Hăghig și să se sisteze trimiterea ei. Rezoluția: „Sistat la 21/1 922. De pl. Lei 210 – din 1/1 920 – 1/1 922”; ms. nr. 676, 19 martie 1922, Giacosiuc – Octavian Popovici anunța redacția și administrația că nu s-a abonat la gazeta și cerea să i se spună numele celui care l-a abonat și să nu mai fie transmisă gazeta, deoarece nu o poate plăti; ms. nr. 674, 28 martie 1922, Satulung – Nicolae Cioca ruga să i se trimită gazeta pe adresa din Satulung de la 1 aprilie; ms. nr. 673, 10 aprilie 1922, comuna Bălan pin Chechiș, județul Sălaj – Augustin Tripon cerea administrației să comunice costul abonamentului pentru un an și să trimită gazeta; ms. nr. 654, 28 aprilie 1922, Bălan pin Chechiș, județul Sălaj – același trimitea banii pentru abonament pe 6 luni; ms. nr. 622, 18 august 1922, Vlădeni – Iacob Câmpian roagă redacția să nu mai expedieze gazeta pe numele lui, din cauză că abonamentul a expirat. Comenta că „s-a împlinit termenul, Dumneavoastră trebuia ca să avizați pe om că vrea să mai urmeze cu abonamentul ori nu”. Rezoluția redacției: „Sistat la 21/8”.

**The Subscribers and Readers of the “Gazeta Transilvaniei” newspaper
from Brașov in 1921-1922**

Abstract

This paper is based on the documents kept into the Public Library “George Barițiu” in Brașov. There are the letters sent to the department of the newspaper which dealt with the subscriptions. Their study allows us to find out a lot of information concerning the subscribers’ number, and social and geographical distribution of the newspaper. We met the following social categories among the newspaper’s subscribers: peasants, landowners and agronomists, teachers, officers, policemen, gendarmes, civil servants, merchants, lawyers, banks, companies, factories, Romanians abroad, cultural associations. We also are informed about the attitude of the newspaper toward the subscribers and its editorial policy. At the same time, there are very interesting data about the reasons of reading of the newspaper during the elective campaign in 1922. Finally, the letters show the real subscribers’ behavior.